

ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE ȘI PRACTICE ALE PRIVATIZĂRII ÎN ROMANIA, ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

dr. Gheorghe Zaman

1. Considerații teoretico-metodologice

Privatizarea ca metodă de transformare a proprietății de stat în diferite forme ale proprietății private se înscrie într-un ansamblu de opțiuni politico-sociale vizând crearea în România a economiei de piață concurențială. În consecință, privatizarea nu reprezintă un scop în sine ci, ca unul din elementele centrale de dezamorsare ale reformei economice în țara noastră, urmărește crearea și consolidarea pieței și a concurenței instituționalizate între diferiți agenți economici, pe baza dreptului de proprietate riguros stabilit.

Înfăptuirea privatizării într-o economie hipercentralizată presupune demontarea monopolului statului de tip totalitar asupra proceselor decizionale, la diferite niveluri de organizare și conducere economico-socială. Practic, prin privatizare trebuie să se realizeze unirea producătorilor (întreprinzătorilor) cu capitalul, prin utilizarea unor prghi economic-financiare operaționale și eficiente, statul schimbându-și funcția din cea de proprietar quasi-exclusiv în cea de factor de reglare economică.

Prin privatizare are loc o creștere a spiritului de inițiativă, a interesului de a muncii, se creează condiții pentru manifestarea libertății economice și sociale, concomitent cu sporirea autonomiei și a responsabilității fiecărui agent economic, înlăturându-se ceea ce era adevărat din aforismul "proprietatea tuturor este proprietatea nimănu".

Principalele elemente ale schemei-cadru a concepției privatizării în țara noastră ar trebui, după părerea noastră, să fie următoarele: obiectivele privatizării, pregătirea structurilor organizatorice, inventarierea și evaluarea patrimoniului, desfășurarea pe etape, priorități și sectoare ale

procesului de privatizare.

O primă problemă majoră referitoare la principiile privatizării se referă la modul în care aceasta ar trebui să se desfășoare și anume: transferul gratuit al proprietății de stat către populație sau cumpărarea acestei proprietăți, în condițiile menținerii unui anumit sector de stat.

Variantele de tipul "ori-ori" sau "și-și" implică o multitudine de argumente economico-sociale și politice, pro și contra, pe care cercetarea economică trebuie să le analizeze, atât cantitativ cât mai ales calitativ, astfel încât ulterior să fie posibilă integrarea acestora în propunerea de privatizare asupra cărora factorul de decizie să se poată opri.

Multitudinea de argumente în favoarea transferului gratuit sau cu plată a proprietății de stat decurge, în ultimă analiză, din manifestarea unei contradicții implacabile între necesitatea asigurării unui caracter echitabil și moral al distribuirii patrimoniului și imperativul eficienței economico-sociale, specific pieței concurențiale.

Încercarea de a găsi o variantă de privatizare care să se situeze, din punctul de vedere al plusurilor și minusurilor, între cele două de extreme menționate pe cât pare de rațională și justificată pe atât ridică o serie de probleme legate de asigurarea unui caracter operațional, eficient și dinamic procesului extrem de complex și de durată al privatizării în țara noastră.

Pe baza analizei problemelor teoretico-metodologice ale privatizării se pot desprinde câteva remarci generale utile activității de transpunere în practică a procesului de transfer al proprietății de stat către sectorul particular.

Existența mai multor forme de proprietate într-o economie de piață, în condițiile predominării sectorului particular, nu

presupune contrapunerea lor distructivă, ci dimpotrivă o conlucrare și complementaritate efectivă, pe baze strict economice. Dezorganizarea și degradarea avutului obțesc numai de dragul unei privatizări pripite - consonante cu obiectivele pe termen scurt ale uneia sau alteia dintre platformele politice - ar fi o eroare care ar duce la o criză economică, abuzuri, corupție și dezordine.

Ritmul și proporțiile privatizării, metodele acesteia sînt dependente de cele mai importante elemente ale procesului tranziției la economia de piață: demontarea treptată a structurilor de monopol ale statului; dezvoltarea elementelor concurenței; normalizarea circulației bănești și relansarea economică.

Privatizarea necesită o înfăptuire în mod organizat, etapizat, pe baza unor programe cu priorități și măsuri stimulative, diferențiate pe sectoare, ramuri și întreprinderi. Aceste programe trebuie să se desfășoare cu acordul și consensul populației, avîndu-se în vedere factorul psihologic, mentalitățile de masă, rezultatele sondajelor și anchetelor de opinie etc.

Rolul proprietății private sub formă individuală sau de acționariat va crește numai în măsura în care își dovedește o eficiență și viabilitate superioare comparativ cu întreprinderile de stat. Orice măsură de forțare a procesului de privatizare, fără a exista premise favorabile și asiguratoare pentru aceasta, se va repercuta în declin de performanță pentru economie, în dezechilibre și slăbirea puterii economice a țării.

Avînd în vedere că în România privatizarea, ca și distribuirea gratuită a echivalentului a 30% din patrimoniul societăților comerciale (Legea nr. 15/1990 privind transformarea unităților de stat în regii autonome și societăți comerciale) reprezintă opțiuni cu caracter politic, validate de organele legislative ale țării, vom încerca, pe baza acestor elemente de pornire, ca și a Legii privatizării societăților comerciale¹⁾ să prezentăm o variantă de privatizare în care să îmbinăm în măsură și mai mare criteriile de justiție socială cu cerințele implementării mecanismelor de piață, imprimarea unui ritm dinamic al reformelor economice cu direcții ale restruc-

turării economiei naționale pe termen mediu și lung.

Varianta pe care o propunem are ca principal obiectiv operaționalizarea unor criterii, principii și opțiuni de privatizare, aprobate în forurile competente. Prin acte normative adiacente la legea privatizării societăților comerciale în România, se pot asigura elementele cuprinse în varianta la care ne vom referi în continuare.

O primă problemă majoră care se ridică în implementarea procesului de privatizare este stabilirea cît mai corectă a obiectivului acesteia, adică a unităților și întreprinderilor ce urmează a fi supuse privatizării, pe diferite orizonturi de timp, și evaluarea cît mai corect și omogen posibil a patrimoniului lor. Două remarci importante urmează a fi făcute: a) necesitatea stabilirii unui raport cît mai judicios între capitalul aparținînd regiilor autonome și cel al societăților comerciale supuse privatizării integrale, într-un orizont de timp mai mult sau mai puțin îndepărtat²⁾; b) evaluarea cît mai corectă, la valoarea actualizată, de înlocuire a întregului patrimoniu, înainte de a se trece la privatizare, astfel încît să se evite posibile tendințe de subevaluare, ca urmare a utilizării unor prețuri folosite la diferite momente³⁾.

În cazul în care unul din obiectivele privatizării îl constituie asigurarea preponderenței sectorului particular în economie, nu este lipsit de interes fie ca o parte din regiile autonome existente să poată fi direct privatizate, fie să aibă posibilitatea de a deveni societăți comerciale. Fără a face abstracție de rolul sectorului public în economie, indiferent de forma sa de organizare, sîntem de părere că o astfel de propunere vine în consens cu pregătirea unei baze mai cuprinzătoare pentru mecanismele de piață și concurență în România, inclusiv al slăbirii monopolului și controlului de stat în cazurile în care acesta nu se justifică.

Pentru a îmbina criteriile de echitate socială cu cele ale cointeresării materiale ale salariaților, ca și pentru evitarea unor tensiuni și convulsii de ordin economic și social, alternativa noastră de privatizare învederează câteva abordări principial-metodologice distincte pe care le vom prezenta în cele ce urmează.

Fiind considerată ca un datum al problemei, distribuirea gratuită a unui procent de 30% din capitalul social al societăților comerciale tuturor cetățenilor peste 18 ani din România, cu excepții bine întemeiate, sîntem de părere că ar apărea totodată oportună diferențierea acestora, în ceea ce privește cuantumul gratuit de capital, în funcție de aportul pe care l-au avut la crearea avuției naționale, determinat pe baza vechimii în activitate și nivelului de pregătire profesională, aplicîndu-se în acest scop coeficienți de corecție coroborați⁴⁾. Totodată, în unele variante de privatizare, se susține necesitatea ca și cetățenilor sub 18 ani să li se distribuie gratuit certificate de proprietate sau bonuri de privatizare, în proporție mai scăzută față de cei care au o pregătire superioară și o vechime mai mare în muncă.

În cazul în care o astfel de diferențiere nu mai poate fi operațională pentru echivalentul de 30% distribuit gratuit, ar putea fi avută în vedere la acordarea de preferințe speciale în procesul privatizării prin vânzare a restului de 70% din capitalul societăților comerciale.

După părerea noastră, fiecare membru al societății, în momentul în care primește certificatul de proprietate, trebuie să fie liber să aleagă⁵⁾ fie transformarea imediată a certificatului în acțiuni, în cazul în care crede că aceasta reprezintă o cale mai bună de manifestare a sa în calitate de proprietar, fie să recurgă la societăți financiare intermediare, denumite și fonduri mutuale⁶⁾, utilizate în țări cu economie de piață, care practic sînt menite să sprijine plasamente și să gestioneze acțiuni, titluri de valoare, deținute, de regulă, de posesori mai puțin pricepuți sau experimentați. Aceste fonduri se pot stabili și motiva atît ca număr cît și ca particularități și funcțiuni specifice după opțiunea deținătorilor de certificate de proprietate. Este greu de imaginat cum vor putea funcționa sub forma societăților comerciale pe acțiuni astfel de fonduri, în condițiile în care fiecare fond ar avea un număr foarte mare de acționari.

Oricum nu se poate contesta că fondurile mutuale încearcă să protejeze interesele cetățenilor, diminuînd riscul implicat de deținătorul unui portofoliu diversificat de

acțiuni, la societăți comerciale diferite. Printre alte obiective ale acestor fonduri, menționăm informarea, educarea și stimularea persoanelor fizice și juridice în achiziționarea valorilor mobiliare de tipul acțiunilor. Aceste fonduri ar putea fi specializate pe domenii sau sectoare ale pieței financiare.

Considerăm însă că un număr redus de fonduri care gestionează certificatele de proprietate pentru mii sau milioane de acționari implică și o serie de dezavantaje printre care menționăm: a) costul ridicat al activității de gestiune, inclusiv posibilitatea apariției unui aparat birocratic, umflat, greoi și hipercentralizat; b) posibila manifestare a unor contradicții între interesele, evident foarte diferite, ale acționarilor și cele ale gestionarilor fondurilor mutuale; c) riscul fondurilor respective de a nu aduce dividende, de a da faliment, cauzat de criza prin care trec societățile comerciale la care fondurile respective dețin acțiuni; d) perpetuarea poziției inactive a deținătorilor certificatelor de proprietate care, fără a fi implicați direct în activitatea societăților comerciale, nu vor pretinde decît dividende pozitive.

2. Reducerea rapidă a monopolului de stat

Varianta împroprietării gratuite a populației cu 30% din patrimoniul societăților comerciale, după care urmează ca restul de 70% să fie privatizat prin cumpărare, pe baza utilizării diferitelor metode, presupune, cel puțin pentru o perioadă inițială, menținerea controlului statului, prin pachetul majoritar de acțiuni. Situația de patrimoniu proprietate mixtă (de stat și particulară), generalizată practic în întreaga economie, ridică probleme foarte serioase în privința reprezentării statului în societățile pe acțiuni, în concordanță cu echivalentul inițial de 70%. Dacă acești reprezentanți vor fi din cadrul societății comerciale respective, este puțin probabil de presupus că ei vor mai susține interesele statului cu vocație macroeconomică. Dimpotrivă, dacă ei vor fi numiți din afara societăților comerciale, de către guvern, Agenția Națională pentru Privatizare sau orice alt organism ierarhic superior de stat, apare riscul real al unei reprezentări formale, sau

în necunoștință de cauză (fiind străini de obiectivele și treburile zilnice ale întreprinderii), sau al unei reprezentări care să vină în contradicție cu interesele celorlalți acționari (minoritari ca pondere). Oricum, pentru o anumită perioadă, monopolul statului ca proprietar va continua să se manifeste. Important pentru această perioadă este găsirea acelor căi de administrare și gestiune care să evite lezarea intereselor unor acționari și, mai mult, opunerea cu efecte micro și macroeconomice dăunătoare între acționarii particuolari și cei de stat.

Din acest motiv, considerăm că se impun înlăturarea cât mai rapid posibilă a acestui monopol de stat⁷⁾, precum și unirea directă dintre acționarii-proprietari și capitalul fizic al societăților comerciale. Asigurarea unei proporții majoritare a capitalului particular în capitalul total al societăților comerciale creează premise obiective pentru apariția în societate a "spiritului de inițiativă economică personală" legată de creativitate, condiție sine qua non a progresului economic și social.

S-ar putea să pară total nefirească sau chiar aparținând unor doctrine depășite (altă dată în vogă și în țara noastră) insistența asupra identificării, într-o măsură însemnată, pentru o perioadă de început în România, a proprietarilor (deținători de acțiuni) cu personalul care lucrează direct la societățile respective. Această opinie se întemeiază pe argumente ce țin de înseși geneza, evoluția și consolidarea proprietății private sub forma societăților pe acțiuni în țările cu economie de piață, pe de o parte, și de latura psiho-socială remanentă, deși în intensă schimbare, în ceea ce privește aspectul colectivizat obștesc al "proprietății socialiste", și, pe alte baze, chiar al celei sub formă de acțiuni.

Mai întâi, trebuie să reținem că societățile pe acțiuni au apărut sporadic, prin secolul al XVI-lea în Italia și s-au extins într-un ritm rapid îndeosebi în secolul al XX-lea, devenind predominante în capitalul social al țărilor capitaliste⁸⁾. În S.U.A., de exemplu, inițial a existat o rezistență puternică a proprietarilor individuali împotriva creării societăților pe acțiuni care dezmembrău atribuțiile dreptului de proprietate (posesiune, dispoziție, uzufruct) ca urmare tocmai a temerii proprietarului de

a nu beneficia integral de acest drept sau de a fi pus în situația de a delega alte persoane un segment din acest drept, fără a exista certitudinea că acesta ar reprezenta și susține tot atât de bine interesele proprietății respective ca și proprietarul însuși. Deci dorința de a fi proprietar în plinitudinea prerogativelor ce incumbă proprietății a existat din totdeauna. Numai în măsura în care un alt mod de organizare economică a societății și-a dovedit în realitate viabilitatea, proprietarii "plenari" au fost de acord să recurgă la disocieri (delegări) ale atributelor proprietății, în cadrul unei societăți participative "pe acțiuni", impuse de însăși rațiunea diviziunii muncii și a impulsionării inițiativei economice personale, calitate intelectuală și morală intim legată de creativitate în spiritul de concurență ca garanție a echității economice și instrument de apărare împotriva tendințelor de monopol. În legătură cu aceste ultime aspecte economistul american Michael Novak arăta: "O economie liberă, care acordă locul și ponderea cuvenită inițiativei economice personale și capacității umane de creativitate, este cel mai bun mijloc sistematic de realizare a unei eliberări rapide din jugul sărăciei (subl. ns.). Sursa prosperității națiunilor o constituie, în primul rând, mintea creatoare - invenția, descoperirea, inițiativa individuală și prin asociere - și instituțiile libere care îi acordă sprijin"⁹⁾.

În al doilea rând, subliniem faptul că acțiunile, emisiunea acestora au fost un mijloc realmente eficient și util de mobilizare a resurselor de capital existent pe piață în vederea dezvoltării investiționale a uneia sau alteia dintre firme, prin intermediul activității bursiere. Or, în fostele țări socialiste, prin sistemul acționariatului, se încearcă inițial găsirea unui mijloc de transfer gratuit sau negratuit a patrimoniului din proprietatea statului în cea particulară.

Așadar, în aceste țări cel puțin pentru început, rolul, funcțiile și regimul hîrtilor de valoare (acțiuni, obligații etc.) este diferit comparativ cu economiile de piață, staționice de secole în mod treptat.

În al treilea rând, formarea structurii proprietății în general, a celei pe acțiuni în special, în țările cu economie de piață a

reprezentat un proces natural, îndelungat, în decursul căruia proprietarul inițial deținător integral al tuturor drepturilor conferite de proprietate și-a dat seama singur că este cu mult mai profitabil pentru el, și în subsidiar chiar și pentru societate de care oricum trebuie să se țină seama, să recurgă la un astfel de sistem al organizării economiei în care capacitatea participativă a mai multor membri ai societății să poată fi mai bine pusă în valoare, pe baza unei și mai aprofundate diviziuni a muncii, inclusiv a activității de posesiune și manageriale.

Având în vedere cele de mai sus, pentru mentalitatea și participarea cetățeanului român este necesar ca privatizarea să parcurgă, fie chiar și în modul cel mai comprimat posibil ca timp, fazele firești, naturale ale unei economii de piață. Dacă privatizarea nu va oferi șansa ca fiecare să se simtă proprietar și, ceea ce este și mai important, asigurat și pe această bază (concomitent cu procesul de muncă) pentru "ziua de mâine", orice model teoretic de transfer al proprietății statului în sectorul particular riscă serioase distorsiuni sociale și chiar eșecuri.

În acest sens credem că, pe lângă împroprietărirea gratuită cu echivalentul a 30% din capitalul societății comerciale, apare justificat ca încă circa 30% din capitalul respectiv să poată fi cumpărat de populație în principal pe baza acordării de credite bancare sau nebancale, în condiții deosebit de avantajoase în ceea ce privește rata dobânzii, termenul de rambursare (inclusiv rabatul la valoarea nominală a acțiunilor care s-ar determina de către societățile comerciale, în funcție de eficiența acestora, cu acordul Agenției Naționale pentru Privatizare). Disponibilizarea pentru cumpărarea pe credit a 30% din capitalul societăților comerciale vizează, pe bază de preferințe sau drept de preemțiune, în primul rând, pe angajații care lucrează în unitățile sau societățile comerciale respective, exceptându-se timp de un an cel puțin, beneficiarii Legii fondului funciar.

Care ar fi avantajele unei astfel de metode?

Acționarii vor fi proprietarii unor unități în care lucrează de foarte mult timp, pe care le cunosc și la care au tot interesul de a muncii în scopul eficientizării lor și implicit măririi profiturilor, dividendelor care

le vor permite o plată chiar și într-un termen mai scurt a creditului acordat.

Fiecare acționar este conștient că trebuie să ramburseze creditul respectiv, echivalentul acțiunilor pe care a considerat necesar să le achiziționeze, și din acest motiv opinăm că va trece un prim test al întreprinzătorului de a-și asuma riscuri care, în cele mai multe cazuri, constituie elementul dinamizator pentru creativitate, ingeniozitate și găsirea de soluții în vederea ieșirii din starea precară în care se găsește societatea. Aceste acțiuni nu sînt un cadou ci un angajament real, pe diferite orizonturi de timp.

Vinzarea pe credit respectă cerințele mecanismului de piață, adică ale vânzării-cumpărării și suplinește într-o măsură însemnată lipsa capitalului autohton și (de ce să n-o recunoaștem?) dă posibilitatea capitalului românesc să revină pe baze economice românilor care de fapt l-au și creat.

În situația în care cererea și oferta de acțiuni oferite prin credite diferă (una o poate depăși pe cealaltă), se poate recurge la rezolvări pentru fiecare caz (societate comercială) de către colectivele de angajați ale acestora, prin participarea conducerii întreprinderii, sindicatelor și reprezentanților statului.

În acest mod, se poate ajunge la o îmbinare a intereselor deținătorilor de acțiuni care totodată sînt și manageri și participanți direcți la realizarea producției, proprietatea scăpînd de despersonalizarea și anonimatul ce au stigmatizat-o vreme îndelungată.

Acționarul care, în condițiile noastre, nu va lucra într-o întreprindere anume este puțin probabil că va putea să aprofundeze problemele acesteia și să găsească soluțiile optime de gospodărire a resurselor. De fapt, primele acțiuni emise de societățile comerciale reprezintă doar o reflectare a valorii întreprinderii și o personificare a proprietății anterior despersonalizate. Emiterea de acțiuni pentru atragerea de capital va fi specifică unei perioade ulterioare înfăptuirii primei faze a privatizării.

În acest mod, se creează un cadru juridic și premise reale ca proprietatea particulară în capitalul societăților comerciale să dețină o pondere de 60%, ceea ce va

diminua sensibil posibilitățile de imixtiune microeconomică ale statului, reprezentat de persoane mai mult sau mai puțin implicate competent în activitatea societății respective. Oricum o asemenea proporție (60 %) a capitalului particular deținut de membrii societății românești și a colectivelor ce își desfășoară direct activitatea în societățile comerciale respective este de natură să demonteze controlul hipercentralizat, imperativ al statului și totodată să diminueze șansele instalării dictatului unor înavuți fără just temei.

Pentru cazul privatizării unor societăți comerciale din domeniul producției materiale, al serviciilor pentru populație și al cercetării științifice, condițiile de acordare a creditelor ar putea fi și mai avantajoase. În acest fel, se încurajează privatizarea în ramurile producției materiale și în domeniile generatoare și promoatoare de progres tehnic. Având în vedere preponderența proprietății private, deținute în cadrul unităților societăților comerciale, procesul privatizării își poate clar defini și aspectele de protecție socială, dată fiind componența reprezentativă a adunărilor generale a acționarilor. În orice caz, nu se poate accepta soluția unui șomaj masiv de dragul unei eficientizări rapide, dar extrem de dure din punct de vedere social, cu implicații nefavorabile pe termen lung pentru economie, știut fiind că, de fapt, șomajul reprezintă irosirea uneia dintre cele mai valoroase resurse, anume cea umană.

3. Elemente structural-strategice și organizatorice

În procesul de privatizare, un rol important urmează să-l dețină investitorii străini de capital care să aducă în România atât management modern cât și tehnică avansată, aferentă acestuia. Din acest motiv, pe lângă facilitățile acordate de cadrul legislativ existent, ar putea apărea oportunități stabilirea unui procentaj minim de 15% la capitalul societăților comerciale care să fie oferit spre cumpărare, în diferite forme, agenților economici străini, pe baza unei dovezi de schimb în lei la bancă a valutei liber convertibile. Bonificații, avantaje fiscale și alte stimulente (de exemplu amortizarea accelerată) se pot acorda acelor investitori străini care optează pentru

domeniile de vîrf ale tehnicii, pentru modernizări, încurajarea cercetării științifice și a difuzării progresului tehnic.

De reținut că, în acest fel, capitalul străin nu va putea deține controlul, în prima etapă a privatizării, asupra activelor întreprinderilor românești. În plus, se evită și situația în care aceste active ar fi vîndute în masă la niveluri de preț relativ scăzut unor investitori străini care, deși aparent nu se grăbesc să investească în economia noastră, în realitate pot beneficia de o serie de resurse și avantaje printre care menționăm: condiții prielnice pentru agricultură și turism; capacități industriale subutilizate, de nivel tehnic neneglijabil și atractive pentru cererea de producție energointensivă pe piața externă; unele resurse naturale și minerale; forța de muncă relativ ieftină și de calificare satisfăcătoare; unele domenii ale cercetării și dezvoltării etc.

Proporția de 25% din patrimoniul societăților comerciale deținută de stat¹⁰, într-o perioadă de cel mult 5 ani, urmează să se privatizeze prin metode¹¹ diferențiate, în funcție de specificul fiecărei unități. Statul, reprezentat prin Agenția Națională pentru Privatizare, și societățile respective vor stabili modalitățile concrete de evaluare și căile de privatizare.

Pentru ca procesul privatizării să se înscrie în cadrul mecanismelor de piață, va fi necesară crearea instituției burselor de valori în mai multe județe, la care să înceapă activitatea de cotare a acțiunilor reprezentînd capitalul social ca și a celor care se emit suplimentar, în vederea atragerii de capital.

Modelul de privatizare propus nu exclude situații în care anumite categorii de societăți comerciale, vitale pentru economie, care au 100% capital de stat să rămînă în continuare sub controlul acestuia, în funcție de interesele macroeconomice ale țării, prin deținerea pachetului majoritar de acțiuni. Lista acestor societăți se va stabili de către organisme special desemnate și va fi reactualizată periodic sub controlul parlamentar.

În afară de mijloacele directe de influență asupra activității societăților comerciale, statul va putea impune ca unele societăți sau firme privatizate, în diferite proporții, să nu poată fi utilizate în alte scopuri,

pentru alte nevoi, cum ar fi cazul produselor alimentare de primă necesitate, al unor servicii, al farmaciilor etc. pentru o perioadă de cel puțin 2-3 ani.

Reprezentarea statului în societățile pe acțiuni parțial privatizate urmează să fie realizată prin intermediul unor societăți tip holding-uri de stat cu anumită specializare.

Fără îndoială, una din problemele asupra căreia este necesar să ne oprim este cea a veniturilor statului. Dacă în economia centralizată printre principalele surse de venit ale statului se aflau prelevările din beneficii, impozitul pe circulația mărfurilor și impozite, prin privatizare statul își îngustează substanțial sursele veniturilor. Din acest motiv, considerăm oportun ca veniturile încasate de stat prin vânzări de acțiuni sau prin rambursarea unor credite acordate în acest scop să fie vărsate la bugetul local sau central. O bună parte din aceste venituri ar trebui să fie cheltuite pentru dezvoltarea și modernizarea unor sectoare care reprezintă investiții în capitalul uman cum sînt: sănătate, protecția socială, învățămînt, știință, unele domenii de vîrf ale progresului tehnic cu grad ridicat de risc și investiții mari, difuzarea rezultatelor cercetării științifice.

O altă parte din veniturile realizate de stat prin privatizare poate fi folosită pentru acoperirea unor deficite bugetare, în cazul în care situația de dezechilibru macroeconomic tinde să devină critică în această privință.

În sfîrșit, tot statului, prin veniturile încasate din privatizare, îi revine sarcina de a sprijini consolidarea sectorului particular în dezvoltare, prin anumite credite și subvenții, inclusiv încurajarea întreprinderilor mici și mijlocii private la nivel comunal, municipal și județean.

Din punct de vedere organizatorico-instituțional, organismul cu drepturi și obligații în domeniul conducerii și urmăririi întregului proces al privatizării urmează să fie Agenția Națională pentru Privatizare. Programele sale și rapoartele privind mersul privatizării în România trebuie să fie avizate de către foruri parlamentare special desemnate care să urmărească atît transparența, cît și corectitudinea principiilor, criteriilor și programelor privatizării.

Varianta de privatizare propusă ur-

mărește o serie de obiective printre care cele mai importante sînt: îmbinarea principiilor de echitate și justiție socială cu principiile pieței, eficienței economice și concurenței; reducerea costurilor sociale ale reformei și a birocrăției; asigurarea și atragerea mării mase a cetățenilor țării la înfăptuirea privatizării; imprimarea unei dinamici susținute procesului de privatizare, bazate pe implicarea intereselor economice, sociale și politice, a unei mase largi de producători; limitarea treptată a monopolului proprietății de stat; limitarea inițială a capitalului străin la cumpărarea de acțiuni; suplinirea lipsei de capital autohton; testarea în mai multe etape a societăților comerciale eficiente; menținerea în limite normale a ordinii, stabilității și echilibrului economic și social.

Desigur, în cadrul privatizării se vor manifesta și o serie de dileme, contradicții, factori frenatorii. Este vorba, mai întîi, de faptul că atît factorii politici cît și publicul nu au o reprezentare clară în ceea ce privește piețele de capital, funcționarea acestora, valoarea de piață a activelor. În al doilea rînd, apar dificultăți deosebite la evaluarea patrimoniului și la stabilirea prețului de piață al acestuia. În sfîrșit, privatizarea poate costa foarte mult și provoca o serie de nemulțumiri, la nivel de individ și grupuri sociale, ca urmare a lipsei de transparență, informații și competență.

Din motivele mai sus menționate, privatizarea trebuie să beneficieze de o transparență totală, să fie diferențiată de la o întreprindere la alta, să se desfășoare controlat și coordonat, să evite orice element de coerciție (de sus în jos sau invers), extremism sau pripeală.

În cadrul privatizării, proprietatea particulară nu trebuie opusă celei de stat. Pluralismul formelor de proprietate, concurența dintre ele în direcția asigurării eficienței și stabilității economice reprezintă o caracteristică a statelor dezvoltate cu economie de piață.

Privatizarea se poate înfăptui în condiții optime în România, cu costuri sociale minime, numai în cazul în care aceasta semnifică o transformare radicală a structurilor relațiilor sociale și economice la baza cărora să stea munca, evitîndu-se dezordinea, corupția, indisciplina, haosul și

degradarea avuției naționale realizată cu trudă de poporul român¹²⁾.

O altă problemă esențială a privatizării este evaluarea corectă a patrimoniului național și acordarea atenției cuvenite valorii de piață a acestuia. În prezent, datele statistice au o reprezentare cantitativă, valorică a fondurilor fixe (mai puțin a pământurilor, pădurilor, cursurilor de apă) din economie, dar aceasta este insuficientă întrucât nu reflectă mecanisme ale pieței concurențiale. Este extrem de greu, dacă nu chiar imposibil ca, în prezent, să se poată cunoaște caracteristicile cantitative, structura, gradul de uzură morală ale acestor fonduri, valoarea lor pe piața internă și mondială. În orice caz, în derularea privatizării, va fi necesar să se dea răspuns acestor probleme, luându-se în calcul tot mai mult raportul dintre cerere și ofertă, prețurile pieței mondiale, competitivitatea internă și externă. Din acest motiv, crearea unor comisii complexe de evaluare a patrimoniului este absolut necesară pentru pregătirea privatizării. Din aceste comisii ar trebui să facă parte reprezentanți ai fondurilor proprietății private și de stat, ai colectivului conducerii întreprinderilor, băncilor, organelor financiare și ale puterii locale. Scopul comisiei este acela de a promova o privatizare prin cumpărare cât mai obiectivă posibil, la prețurile reale ale pieței, împiedicând încercările de subevaluare a patrimoniului ce urmează a fi vândut proprietarilor din țară sau străinătate. Aplicarea privatizării în ramurile nonagricole, după părerea noastră, trebuie să țină seama de o serie de experiențe, aspecte atât

pozitive dar mai ales negative ale intrării în vigoare a Legii fondului funciar în țara noastră. Avem în vedere îndeosebi luarea unor măsuri preventive pentru evitarea unor stări tensionale și conflictuale apărute în zone și localități din țară, abuzuri și ilegalități în aplicarea Legii fondului funciar¹³⁾. Este suficient să menționăm că, în perioada 15 martie - 11 iunie a.c., s-a dispus începerea urmăririi penale pentru 601 cazuri privind furturi, delapidări, distrugeri de bunuri, ocuparea abuzivă a unor suprafețe de terenuri, pentru alte 379 cazuri efectuându-se verificări pentru terminarea cercetărilor.

Conflictele individuale sau colective între cetățeni au avut ca obiect împărțirea pământului, a animalelor și pășunilor, au prilejuit distrugerea construcțiilor fostelor CAP-uri.

La unele comisii, constituite pe baza Legii fondului funciar, au fost numite persoane care nu se bucură de autoritate morală, cu antecedente penale, altele nu au deținut calitatea de membru cooperativist, fără a avea loc o consultare prealabilă a cetățenilor. Au fost săvârșite infracțiuni constând din falsuri în registrele agricole, luare de mită de către membrii comisiilor de împărțire sau lichidare, acceptarea cu ușurință a ocupării abuzive de terenuri ori a preluării ilegale de alte bunuri și valori.

Evitarea unor astfel de fenomene negative, încă din stadiul inițial al privatizării, necesită atenție sporită atât din partea legiuitorului cât și a celor care aplică legea privatizării societăților comerciale.

Note:

1) Vezi "Adevărul", 15 august 1991, p. 3.

2) În prezent, potrivit unor estimări, ponderea regiilor autonome - unități de stat care nu se vor supune procesului privatizării - ar reprezenta circa 47% din volumul total al capitalului social.

3) Dacă se va adopta ca moment al evaluării patrimoniului 31 dec. 1990, fără îndoială că va exista riscul subevaluării acestuia, având în vedere creșterile de prețuri din noiembrie 1990, aprilie și iulie 1991.

4) Specialiștii din țară și străinătate propun diferiți coeficienți de corecție. Astfel, în proiectul legii privatizării din Bulgaria (Ikonomiceski jivot, Sofia, 19 iunie 1991, nr. 8) se arată că repartizarea bonurilor de privatizare gratuită se efectuează astfel: persoanele care până la 31 dec. 1991 au împlinit 35 de ani de activitate primesc 5 cote părți; persoanele cu 30 de ani vechime - 4 cote părți; persoanele cu 25 de ani vechime - 3 cote părți; persoanele cu 18 ani vechime - 2 cote părți; persoanele sub 18 ani vor primi o cotă parte. În mod similar se pot stabili coeficienți de corecție și pentru nivelul pregătirii profesionale.

5) Economia de piață, clădită pe principii democratice presupune un sistem al "libertăților naturale" pentru individ care, în virtutea demnității sale, posedă capacitatea de a reflecta și a face alegeri. În acest sens, Michael Novak, afirmă: "Civilizația este concepută drept cetatea ideală în care oamenii comunică nu prin forță sau constrângere, ci pe calea conversației raționale" (Vezi: M. Novak, *Plictiseala, virtutea și capitalismul democratic*, "Sinteza" nr. 86, 1991)

6) În legătură cu această problemă, vezi I. Farmache, *Fondul proprietății private - o posibilă soluție? Opinii*. Tribuna economică nr. 24, 14 iunie 1991, p. 21-22.

7) În legătură cu această problemă vezi: *Transformation of planned economies; Property rights reform and macroeconomic stability*, OECD, Paris, 1991; Yarrow G.K. *Privatization: Issues and Problems, Background note for the World Bank Conference on Privatization and Ownership Change in East and Central Europe*, Washington D.C., 13-14 June 1990.

În fapt, demontarea monopolului statului, înainte sau după privatizare, reprezintă o problemă viu disputată între specialiști. Unii dintre aceștia susțin că demonopolizarea înainte de privatizare ar fi absolut necesară întrucât lipsa de competiție în economia centralizată constituie o caracteristică esențială. Alți specialiști consideră că puterea monopolurilor poate fi soluționată cu destulă ușurință, după realizarea privatizării, întrucât o serie de liberalizări și deschideri concurențiale specifice privatizării ipso facto vor duce la diminuarea puterii monopolurilor. Oricum există și pericolul ca un monopol particular necontrolat să fie mai dăunător decât un monopol de stat.

8) În S.U.A., ponderea societăților pe acțiuni în volumul total al capitalului social al țării reprezintă circa 80%. În prezent, deși firmele individuale aferente restului de 20% din capitalul social sînt cu mult mai numeroase decât societățile pe acțiuni.

9) Vezi, M. Novak, op. cit., p.11.

10) Este interesant de menționat că proiectele de acte normative privind privatizarea întreprinderilor de stat precum și legile adoptate în alte țări ale Europei Centrale și de Est prevăd o reducere substanțială a monopolului de stat în economie, în decurs de câțiva ani, utilizînd o gamă diferențiată și adecvată de metode intermediare și propriu-zise de manifestare a atributeor proprietății și inițiativei particulare. Desigur nu este vorba de a copia unul sau altul dintre modelele privatizării din altă țară. Ne-am referit doar la intențiile acestora în ceea ce privește dinamismul reformelor economice, inclusiv al privatizării.

11) Se au în vedere în principal: vânzarea, concursul, locația de gestiune, închirierea, concesiunea, subscripția etc.

12) Schimbările care au avut loc, de exemplu, în structura formelor de proprietate în agricultura românească, îndeosebi în zootehnie, s-au caracterizat prin serioase reduceri de randamente la hectar și ale șeptelului la IAS și unitățile cooperatiste, fără o compensare a acestor pierderi în sectorul particular, în curs de creare, în concordanță cu prevederile Legii fondului funciar. Datele din tabelul care urmează sînt edificatoare:

	Existent la 31 ianuarie 1991 (mii capete)		În % față de 31 ianuarie 1990	
	DAS	unități cooperat.	DAS	unități cooperat.
Bovine	622,5	1894,4	86,6	86,3
- vaci, bivolițe, juninci	249,5	568,6	87,1	57,5
Porcine	5702,7	2370,0	104,0	107,2
- scroafe de prăsilă	483,1	238,3	97,6	84,5
Ovine și caprine	2057,5	3021,9	93,0	53,6

Sursa: Gh. N. Iosif, *Ce facem cu zootehnia țării?* Tribuna economică, nr. 24, 14 iunie 1991, p.14

13) Vezi: Adevărul din 22 iulie 1991, p.2; Economistul, iunie-iulie 1991 etc.